

פרשת וארא - הגורמים לטשטוש בהירות השכל

1. שמות פרק ו פסוק ט

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֶר רִיזוֹן וּמִעֲבֹרֵהָ קָשָׁה: פ

2. רמב"ן שמות פרק ו

מקוצר רוח ומעבודה קשה - לא בעבור שלא יאמינו בה' ובנביאו, רק שלא המו און לדבריו מקוצר רוח, כאדם שתקצר נפשו בעמלו, ולא ידצה לחיות רגע בצער, מדעתו שירוח לו אחרי כן. וקוצר הרוח הוא פחדם שלא יהרגם פרעה בחרב כאשר אמרו שומריהם אל משה

3. ספורנו שמות פרק ו פסוק ט

ולא שמעו אל משה. להתבונן בכל זה בענין שיבטחו בישועת הא-ל יתברך ויחשבה להם צדקה...לכן לא נתקיים בהם ונתתי אותה לכם אבל נתנה לבניהם

4. שמות פרק ה פסוק

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶדְוֶי-לִּי לָמָּה הִרְעִיתָה לְעַם הַזֶּה לָּמָּה זֶה שְׁלוֹחֹתַי: (כג) וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ:

5. פנים יפות שמות פרשת שמות פרק ה פסוק כב

למה הרעותה וגו', הרע לעם הזה וגו'. יש לפרש מה שאמר והצל לא הצלת, כיון שכבר אמר שהרע כ"ש שלא הציל, אך כבר כתבנו שמה שאמר פרעה נרפים אתם נרפים, והיינו שהכביד עליהם העבודה בגופם ובנשמתם שלא יאמינו לדברי משה ויחשבו לדברי שקר ח"ו, ולכן כתיב ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ואחז"ל שהיה קשה להם לפרוש מע"ז, והיינו דקאמר הרע לעם הזה, היינו שהרע לנפשותם לפרוש במחשבותם מבטוח בה' לכך קאמר לעם הזה ולא עמך

6. קהלת רבה (וילנא) פרשה ז

באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא ווי דמובדין ולא משתכחין אבדתי את אברהם יצחק ויעקב, שלא הרהרו אחרי, ולא מצאתי כיוצא בהן, באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו, דכתיב (שמות ו') וידבר אלקים ואין אלקים אלא מדת הדין, ונאמר (שם/ שמות ו') ויאמר אליו אני ה' א"ל את ב"ו לא יכולת לסבול אותם, אני ה' רחמן בעל הרחמים במדותי ארחם שנאמר (ישעיהו מו) אני עשיתי ואני אשא.

כל מה שה' עושה הכל לטובה

7. שמות פרק ז

(זו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פְּרַעֲהַ לֵאמֹר תִּנְּוּ לָכֶם מִזִּמְתִּי אֶל־אַהֲרֹן קִזּוּ אֶת־מִטְאֵךְ וְהִשְׁלַךְ לַפְּנֵי פְרַעֲהַ יְהִי לְתַנּוּן:

8. שמות רבה (וילנא) פרשת וארא פרשה ט סימן א

רבי יהודה ב"ר שלום אמר כהוגן הוא מדבר תנו לכם מופת, וכן אתה מוצא בנח אחר כל הנסים שעשה לו הקדוש ברוך הוא בתיבה והוציאו ממנו א"ל (בראשית ט) ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר, התחיל מבקש סימן עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא (שם/ בראשית ט') את קשתי נתתי בענן, ומה נח הצדיק היה מבקש סימן, פרעה הרשע עאכ"ו

9. שמות פרק ז

(י) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהַ וַיַּעֲשׂוּ כֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מִטְאֵהוּ לַפְּנֵי פְרַעֲהַ וּלְפָנָיו עָבְרוּ יְהִי לְתַנּוּן: (יא) וַיִּקְרָא גַם־פְּרַעֲהַ לְזוֹכְמִים וּלְמַכְשִׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ גַם־יָהִם זֹרְטַמֵּי מִצְרַיִם בְּלִהְטֵיהֶם כֹּן:

10. שמות רבה (וילנא) פרשת וארא פרשה ט

ויקרא פרעה לחכמים ולמכשפים, באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת ואומר להם כך אותותיו של אלקיכם בנוהג שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין להם כלום מביאין מוריים לאספמיא דגים לעכו אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן, מיד שלח והביא תינוקות מן אסכולי שלהם ועשו אף הם כך, ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך, שנאמר ויקרא גם פרעה מהו גם שאף לאשתו קרא ועשתה כן, ויעש גם הם חרטומי מצרים, מהו גם אפילו התינוקות של ד' וה' שנים קרא ועשו כן.

11. והגדת וארא

והאמת משה ואהרון היו נבוכים, מה יעשו, זה האות שניתן להם. עשו כציווי, להרבות כבוד שמים והנה נגרם חילול ה' ופרעה מגחך עליהם והחרטומים לועגים להם ... והשאלה הנשאלת למה. למה נתן ה' בידם אות שגם החרטומים יכולים לעשות כמוהו. גם "תינוקות של בית רבן". בשיעור הראשון בכשפים לומדים להשליך את העפרונות והם הופכים לנחשים פצפונים. גם הנשים, בשעה של פנאי, משתעשעות בכך. משליכות את המסרגות והופכות לנחשים רזים. את המערוך והופך לתנין כרסתני. למה נתן פתחון פה לפרעה לקרקר עליהם כתרנגולת.!!

12. שמות פרק ז

(יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ-אֶהָרָן אֶת־מִטְאֵהוּ: (יג) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ-אֶהָרָן אֶת־מִטְאֵהוּ:

13. שמות רבה (וילנא) פרשת וארא פרשה ט סימן ז

א"ר אלעזר נס בתוך נס מלמד שחזר המטה מטה כבריתו ובלע אותו, כשראה פרעה כן תמה ואמר ומה, אם יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו, עכשיו הוא בולע אותו

14. והגדת שם

נפלא, אבל השאלה בתקפה, למה!... והתשובה שבראש ובראשונה היה כאן לקח עבור משה רבינו עליו השלום, והוראה עבורנו, שהרי התורה ספר הוראות היא ויש להפיק הדרכה מכל פרט בה.... אהרון זרק מטהו והפך לתנין, זה מה שמוטל עליו לעשות, ותו לא. ומה אז? גרם לפרץ צחוק והיתול מצד פרעה והחרטומים, והטרקלין שרץ תנינים, ומה אם חלילה יבלע אחד התנינים את תנינו, איך ילעגו לו ולשליחותו! ולפתע חזר התנין להיות למטה ובולע כל התנינים. ופניהם חפו ופרעה רועד וניצחוננו שלם וכבודו מתגדל - מוסר השכל: אין להרהר אחר פקודת ה', וכל מה שקורה בעקבותיה הכל מושגח, ויתברר לטובה - והלא כך גם בענין השיעבוד!

15. בינה לעיתים זרוש כה

כי תמיד גבר עלינו חסדו, יתברך, והוא הושב מחשבות, אפילו בעידן ריתחא, למעט בענשנו ולהקל מעלינו כל מה שאפשר, למען נוכל לסבלו כפי כוחנו. וזה: כי הוא בחכמתו משער מה שיקשה עלינו בעול הגלות, ומשנה אותו לטוב לנו באחד משלושה פנים: כי הנה אפשר, ישוער פְּקָדוֹ אצלנו לאחד משלושה צדדים: אם מצד איכות הייסורי - שכפי עצמם ומהותם, אין לנו יכולת לסבלם; ואי כפי קושיים - שהם כבדים ועצומים עד לא נוכל שאת; ואם מפאת התמדתם זמן ארוך, ואין בידינו לסבול כל כך שנים צער מתמיד כזה. ואם יראה כי יצר להם התמדת הייסורין בשנים רבות, זמן אחר זמן, ישתדל להחליף אריכות הזמן בכובד המכות בזמן מועט, ויחשב מה שיסבלו צער קשה ימים מועטים, כאילו עברו עליהם כל השנים הקצובות; כמשל החבלים: אשר היה ראוי ללקות מאה הכאות, זו אחר זו, ויכבד זה על הבן מאוד; ונתחלפו המאה - הכאות בהכאה אחת קשה, בהיות החבל כפול על מאה. ואם יראה הפך זה, שאדרבה, הצרות הקשות והכבדות לא יתנום השב רוחם מעול השעבוד, אז יעשה להפך: כי יחלקם לזמן ארוך, למען יסבלו מעט מעט בכל פעם, ולא תכבד העבודה על האנשים. והוא משל האבן: כי בהיותה גדולה, פעם אחת שזרקנה על ראש הבן הוא מת בה; לכן עשאה צרורות קטנות וזרקן זו אחר זו פעמים רבות, ואינו מרגיש כל כך מהצער.

תלוי באכילת עץ הדעת. אם הוא רוצה לחיות חיי מלאך בלא שום סכנה לקנינו הרוחניים – אזי הוא צריך לזהר שלא לאכול מעץ הדעת, ואז ההכרה שבשכלו תהא חזקה כל כך עד ששום טבע ורצון שבעולם, יהיה מה שיהיה, לא יפעלו עליו כלל...אולם אם הוא רוצה שיתעוררו בו התאוות והרצונות כדי שיהיה לו יכולת לבוא איתם במלחמה ולנצחם, – אזי עליו לאכול מעץ הדעת ואז מיד יתעוררו בו המידות והנסיות הטבעיות, ויהיה להם מלחמה חזקה עם השכל וחילוי, ואם גם אז יעלה בידו לנצח את המלחמה, להכניע את המידות והכוחות שלו תחת יד השכל, אזי יתעלה למדרגה עוד יותר גדולה מזו שעמד בה קודם, כי לפום צערא אגרא, ואז גם כן יחיה חיי נצח כמו קודם אכילה... וזה הוא שאמר לו הקב"ה "מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות" ויתכן שהדברים האלו לא נאמרו בגדר ציווי ואזהרה אלא בגדר עצה, כלומר אני משיאך עצה שלא תאכל מעץ הדעת, כדי שלא יתעוררו בקרבך הטבע והתאוות, כי יודע אני שאם יתעוררו בקרבך, אזי לא יהיה בכוחך לנצחם, ואז בהכרח הוא שתמות, לא בתור עונש החטא של האכילה, כי יוכל להיות שהאכילה בעצמה לא היה חטא, אלא בעבור שהטבע ימשול בך, ודבר טבעי אינו יכול לחיות חיי נצח מצד עצמותו.

23. שמות פרק ג

י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הֲנֵה אֲנִי בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֲלֵכֶם אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלֹזְנֵי אֲלֵיכֶם וְאָמַרְוּ לִי מַה־שְּׁמוֹ בְּנֵה אֲבוֹת אֱלֹהִים:

יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלֹזְנֵי אֲלֵיכֶם:

24. רש"י שמות פרק ג

(יל) אהי-ה אשך אהי-ה – אהיה עמס כלרה זז אשך אהיה עמס נשענזול שאל מלכיות. אמר לפניו רבנו של עולם, מה אני מזכיר להם לרה אחרת לייס כלרה זז. אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו':

25. רמב"ן שמות פרק ג

והכונה להם בזה, כי משה אמר לפניו יתברך, ואמר לי מה שמו, שיגיד להם השם שיוורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה, והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת כי אהיה עמהם בכל צרחם יקראוני ואענם, והיא הראיה הגדולה שיש אלקים בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלקים שופטים בארץ. וזה פירושו נכון באגדה זו:

26. שמות פרק ד

י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֵשׁ גַּם מֵאֵן דְּבָרָךְ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־יָפֵה וּכְבֹד לְשׁוֹן אָנֹכִי א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׁנָם פֶּה לְאָדָם או מִי־יִשְׁוֶם אִלָּם או זָרֵשׁ או פִּקְזוֹ או עֵנָר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה:

27. רמב"ן שמות פרק ד

והנה משה מרוב חפצו שלא ילך לא התפלל לפניו יתברך שיסיר כבודו פיו. אבל טען אחרי שלא הסירות כבודו פי מעת שדברת לי ללכת, אל תצוני שאלך, כי לא יתכן לאדון הכל לשלוח שליח ערל שפתיים למלך עמים. והקב"ה כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו

28. דברים פרק ד

ד) ואתם הדבברים ביהוה אלקיכם וזייתם פלכם היום:

והנה, גלות מצרים היה מהמין השני, אשר בהיות נגזר עליהם שעבוד ארבע מאות שנה, ראה, יתברך, כי לא יוכלו ישראל שאתו עד סוף הזמן המוגבל. ולמען לא תתבטל הגזרה, העמיק בעצתו לתועלת ישראל, שהמצריים יוסיפו לצער את ישראל יותר מהראוי, למען בכובד הצרה יתקרב קיצה, ויסייק אותן השנים שנצטערו מאוד כאילו היו כל הארבע מאות שלימות.

16. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קיא עמוד א

תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים, מצאתי זקן אחד, ואמר לי: בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך: מהם טבעו בים, מהם הרגו בחרב, מהם מעכו בבנין. ועל דבר זה נענש משה רבינו (שקשאה שפעה לישאל כך התחיל להתעס ולטהר לפני הקדוש ברוך הוא, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא ומאז באתי, שנאמר ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: הבל על דאבדין ולא משתכחין! הרי כמה פעמים נגלית על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא רהרו על מדותי, ולא אמרו לי מה שמך.

17. והגדת שם

וידוע שמשפטיה הם במידה כנגד מידה שבמידה שאדם מודד מודדים לו. כשם שמשה רבינו התמרמר על הקושי שבתהליך מבלי להתמתן ולראות את סופו הטוב, כך יחווה את תהליך ההליכה לארץ המובטחת מבלי לראות בסופו הטוב

הקושי להופיע את הידיעות השכליות בחיים

18. בראשית פרק ב פסוק כה

וַיְהִי עֵינֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יָתְבִשְׁשׁוּ:

19. ספורנו בראשית פרק ב פסוק כה

כי אז היו כל פעולותיהם וכל איבריהם לעשות רצון קונם בלבד, לא להשיג תענוגות נפסדות כלל, באופן שהיתה פעולת הזיווג אצלם כפעולת האכילה והשתיה המספקת. ובכן היה ענין איברים ההם אצלם כמו ענין הפה והפנים והידיים אצלנו:

20. מדרגת האדם

אדם הראשון קודם החטא היה שכלו פשוט בלי שום השפעה חיצונית מהטבעים והכוחות; הרצונות והטבע שלו לא היה בכחן להטות את השכל ולהחשיך את ההכרה שלו וידיעתו ברע ובטוב. הוא ידע את הרע והכיר אותו, ובכל זאת לא עשה אלא את הטוב. שכלו היה כמו שכל מלאך והחומר היה אצלו כמין לבוש וכמו שהלבוש שלנו אין אנו מתביישים בו, עד שנצטרך לבוש אחר כמו כן היה החומר אצלו.

21. בראשית פרק ב

(טז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עֲלֵי־הָאָדָם לְאָמֹר מִכֹּל עֵץ־הַגֵּן אֲכַל תֹּאכְלוּ: (יז) וּמֵעֵץ הַדְּעִית טֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

22. מדרגת האדם שם

אולם בדבר אחד היה שונה ממלאך ממש, בשעה שהמלאך הוא משולל בחירה מכל וכל, הוא אינו יכול לעשות את הרע אם ירצה, יען כי מציאותו הוא עשיית הטוב. אדם הראשון לא כן היה, אם כי שכלו היה פשוט בלי שום נגיעה טבעית, בכל זאת ניתנה לו היכולת שאם ירצה אזי יחדל מלהיות מלאך, אם ירצה לחיות חיי בחירה ולא חיי מלאך, הרשות בידו. בחירתו לא היתה על דרך הבחירה שלנו, דהיינו: בין הטוב והרע, האמת והשקר – בחירתו היתה: בין חיי המלאך לחיי האדם, וזה היה

הגורמים לטשטוש בהירות השכל

של עבדים. מצרים כבר התרגלו שעם היהודים עובד בשביליהם. אי אפשר לבוא ביום בהיר אחד ולדרוש לנתק את העם המצרי מההרגלים שלו ועוד בטענה שכך ה' ציווה. מי אמר ששני האנשים האלה משה ואהרן אינם אלא שני הזויים שצריכים כדורי הרגעה...

משה ואהרן מקיימים את ציווי ה' ובאים אל פרעה וכמו שה' אמר כך אירע, פרעה מבקש "תנו לנו אות או מופת". אהרון משליך את המטה והוקוס פוקוס המטה הפך לתנין. משה ואהרון מן הסתם היו בטוחים שאחר שפרעה ראה נס זה, מיד יענה לבקשתם. אך תגובת המכשפים המצרים לא איחרה לבוא. פרעה פורץ בצחוק מתגלגל ואומר למשה ואהרון: "תגידו לי, האם אדם שרוצה למכור דגים ילך למקום שיש שם דגים בשפע?!" הרי איש לא יקנה! ואם כן מדוע אתם באים לעשות כשפים במצרים? וכי חושבים אתם שלהפוך מטה לתנין צריך להיות בעל כוחות מיוחדים. אצלנו במצרים אפילו תינוקות בני ארבע וחמש יודעים לעשות "מופת" כזה. ננסה לעצור ולחשוב מה עבר על משה ואהרון באותו רגע, הרי כל המופת ירד לטמיון, מה יעזור מופת שכל מצרים יודעים לעשותו....

12-14 – הקב"ה ידע שכך יהיה והקדים תרופה למכה. המטה של אהרון שהפך לתנין חוזר להיות מטה ובולע את כל "התנינים" הקטנים. לזה פרעה כבר לא ציפה, הלחץ דם מתחיל לעלות והמחשבות בראש מתחילות לרוץ "אם יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו עכשיו הוא בולע אותו".

ברוך ה' סוף טוב הכל טוב, משה ואהרון ניצלו מביזיונות ופרעה מתחיל להבין שיש לו עסק עם אנשים אחרים. אך הרב גלינסקי מקשה קושיא חזקה מאד, למה! למה היה צריך את כל התהליך, למה אי אפשר היה מראש לעשות מופת שהחרטומים לא יוכלו לעשות, למה היה צריך "להלחץ" את משה ואהרון, למה היה צריך לתת לפרעה כמה רגעים של שמחה?

אלא שה' רצה ללמד את משה ואהרון מוסר השכל לפני שבאים לגאול את ישראל: אין להרהר אחר פקודות ה', וגם אם יש משהו שנראה לך כרגע כדבר הנורא ביותר והמייאש ביותר, צריך סבלנות, צריך לדעת שהכל מושג ויתברר לטובה. השאלה "למה הרעתה לעם הזה" פסולה מיסודה, משום שהיא מנתקת בין עצם הסבל לבין האמונה שכל מה שה' עושה הכל לטובה. הקב"ה מעביר למשה ואהרון מסר ברור. אתם הולכים לגאול את ישראל. חובת הגואל לדעת שהתהליך כל הזמן מתקדם וגם כאשר מתבוננים במציאות ונראה שהולכים ברברס באמת צועדים קדימה.

15 – בספר בינה לעיתים מבאר בדרך נפלאה מדוע בהוספת קושי השעבוד היתה תועלת גדולה. על עם ישראל נגזר להיות במצרים 400 שנה, בפועל היו רק 210 שנים. נכון שגזירה רעה ניתן לשנות, אבל יודעים אנו שעם ישראל לא היה כל כך ראוי לגאולה "ואת ערום ועריה" ואם כן האם הקב"ה הוא כמו אבא שאומר לבן שלו "אם לא תתנהג יפה לא תבוא לסבתא לשבת, תשאר אצל השכנים!" והילד מסתכל על האבא ולא יודע אם לצחוק או לבכות, במקרה הטוב אומר שכוויח וממשיך בדרכו.... האם כך ניתן לפרש דברי אלוקים חיים?! ודאי שלא! אלא שבשעה שהקב"ה גזר את השעבוד, הגזירה היתה ל-400 שנה עם רמת קושי שיעבוד מסוים. עם ישראל יורד למצרים ולאחר מאתיים ועשר שנים רואה הקב"ה שאם ימשיכו להשאר

1-3 – משה רבנו נשלח להושיע את ישראל, מנסה להפיח רוח תקוה, מנסה לעורר את הלבבות לקראת יציאה מהגלות לגאולה, אך עם ישראל עסוק בשלו, עסוק בלהכין טיט ולבנות ערי מסכנות לפרעה. משה מדבר ואין מי שמקשיב, מדוע, הרי לכאורה עם ישראל היה צריך להתמלא ברוח חדשה, ברוח של תקוה? והתשובה פשוטה: "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". מבאר הרמב"ן, לא בעבור שלא יאמינו בה' ובנביאו אלא פשוט לא הטו אוזן לשמוע משום שקצו בחיים. אפילו הידיעה שבעתיד ירווח להם לא הספיקה כדי לעקור את הרגשת הפחד והייאוש שהצליח לחדור לליבותיהם של ישראל. מחיר כבוד שילמו ישראל על השקיעה בפחד ובייאוש, דור המשתעבדים לא יכנס לארץ ומי שיכנס יהיו בניהם. נכון שבתורה מבואר שלא נכנסו לארץ מחמת חטא המרגלים, אבל הספורנו מגלה שהתכונה הזאת של שקיעה בפחד ובייאוש הוא הגורם הפנימי שגלגל כך את המציאות (בהתבוננות עמוקה יותר גם עוון המרגלים נבע מפחד וחוסר התבוננות בהבטחה האלוקית)

4-6 – משה רבנו רואה את הקושי של ישראל, רואה את הייאוש, רואה את הפחד ופונה לריבוננו של עולם: "למה הרעתה לעם הזה". מבאר הפנים יפות שמשה רבנו לא קובל על הקושי הפיזי, אלא קובל על הקושי הנפשי. הקושי הפיזי מביא לקושי נפשי שגורם לאי הטיית אוזן לשמוע דברי אלוקים חיים. כביכול משה רבנו אומר לקב"ה, כיצד אתה רוצה שאדם הנתון בצרות ובקשיים כה רבים יטה אוזן?! אי אפשר לדרוש מהאדם שסובל מאי שקט נפשי, לשפוט את המציאות מתוך ראייה שכלית טהורה. אך הקב"ה לא מקבל את דברי משה ובאותה שעה שאמר משה "למה הרעתה" בקשה מדת הדין לפגוע במשה וה' מוכיחו ואומר לו אתה בשר ודם מתקשה להבין איך השעבוד הקשה טומן בתוכו רחמים מרובים אבל אני ה' רחמן בעל הרחמים מבין שכל השעבוד רק מקדם את ישראל. תוכחתו של ה' למשה נוקבת מאד – אדם שבאות עליו "צרות" יכול לבחור בשתי דרכים: 1. לשקוע בצרות, לדכא את עצמו, להעציב את עצמו ולהיות מת מהלך על שתיים. 2. להאמין ש"הצרות" והקשיים אינם אלא רחמים גדולים והם הם המפתח לישועה כמו שנאמר "עת צרה היא ליעקב וממנה ישוע" שדוקא מתוך הצרה תבוא הישועה.

פעמים רבות יהודים שומרי תורה ומצוות, מאמינים בני מאמינים. מכירים ומאמינים באמת שבסוף הכל יתברר לטובה, אך משום מה, אין די בידיעה זו כדי להוציא את האדם ממעגל הייאוש, הפחד, התסכול, העצבות וכו'. בשיעור זה נתבונן בפרשה ונראה כיצד כל מה שה' עושה הכל לטובה. מתוך התבוננות זו ננסה להבין מדוע האמונה שלנו נשארת אמונה מנותקת מהמציאות ומה ניתן לעשות כדי שנופיע את האמונה שלנו בחיים.

כל מה שה' עושה הכל לטובה

7-11 – ה' אומר למשה ואהרון: כאשר "ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת", אתה משה תאמר לאהרון "קח את מטך והשלך" והמטה "יהי לתנין". במדרש אמר רבי יהודה, שבקשתו של פרעה הינה בקשה לגיטימית. סוף סוף משה ואהרון באים בדרישה לשחרר עם

אמנם אמרנו שאדם הראשון היה במדרגת מלאך, אך לא היה מלאך ממש. מלאך הרי הוא משולל בחירה מכל וכל, גם אם ירצה לעשות רע, אינו יכול. אך אדם הראשון לא כן היה. לאדם הראשון, למרות ששכלו היה שכל פשוט בלי שום נטייה טבעית, מכל מקום ניתנה לו בחירה האם לחיות חיי מלאך, כלומר שאין הטבע משפיע כלל על השכל, ותמיד, גם כאשר יהיה מודע לרע, לעולם יבחר בטוב, או לחיות חיי בחירה ואם וכאשר יבחר לחיות חיי בחירה אזי יכניס עצמו להתמודדות בה אנו נמצאים היום. נמצא שנקודת הבחירה הראשונית של אדם הראשון לא היתה לבחור בין טוב לרע אמת ושקר, אלא בין לחיות חיי מלאך או חיי בחירה. רק לאחר שבחר לחיות חיי בחירה הכניס את עצמו ואת כולו להתמודדות בה אנו נמצאים היום ובאופן זה ההכרה השכלית מושפעת מאד מהטבעים ובקלות גדולה הטבע מטשטש את השכל האנושי והאדם פעמים רבות בוחר ברע. הסיבה לבחירתו של האדם הראשון לא נבעה מתאוה שהרי מהבחינה הזו היה שלם והכרתו היתה ברורה, אלא בחירתו נבעה מכך שרצה להתעלות מעל מדרגת המלאכים בכך שיבוא במלחמה עם התאוות והרצונות וינצחם.

הסבא מנובהרדוק מחדש שמה שאמר ה' לאדם "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו" לא היה בבחינת ציווי אלא בגדר עצה, כלומר, אני משיאך עצה שלא תאכל מעץ הדעת, כדי שלא יתעוררו בקרבך הטבע והתאוות, כי יודע אני שאם יתעוררו בקרבך, אזי לא יהיה בכוחך לנצחם, ואז בהכרח הוא שתמות, לא בתור עונש על חטא האכילה, כי יכול להיות שהאכילה בעצמה כלל לא היתה חטא, אלא בעבור שהטבע ימשול בך, ודבר טבעי אינו יכול לחיות חיי נצח מצד עצמותו.

דבריו של הסבא מבארים בצורה נפלאה מדוע פעמים רבות הידיעה השכלית שלנו לא תופיע במציאות. בני" ו אפילו משה יכולים לדעת בהכרה ברורה שהכל מכלל כל לטובה אבל עדין כשיפגשו עם קושי גדול ומצוקה גדולה יוכלו לומר "למה הרעתה לעם הזה" משפט זה סותר באופן מוחלט את ההכרה הברורה ואפילו הכי אנו רואים שהוא נאמר. ואם כך אצל משה רבנו אז מה נאמר אנחנו שלא מגיעים לקצה קצהו של נביא האומה הזוכה בתואר "בחירי ה'". ואין כל ספק שמה רבנו הרגיש כך ואמר מה שאמר רק מחמת צער הכלל. על צערו הפרטי מעולם לא התאונן וגם לא העלה בדעתו להתאונן, אבל הכלליות והרגשת השייכות לעם היתה כל כך חזקה עד שלא היה מסוגל לראות את סבלם הרב למרות ההכרה הברורה שכל מה שה' עושה הכל לטובה.

נחזור אלינו, כמה פעמים אנו מוצאים את עצמנו מצטערים, מפחדים, כואבים, מיואשים והכל משום שהמציאות לא מסתדרת כמו שאנו רוצים. ואם נשאל את עצמנו האם אתה יודע שכל מה שה' עושה זה לטובה, ברור לי שאצל רובנו התשובה תהיה כן. אך תשובה זו בדרך כלל לא מרגיעה ופעמים היא גם מעצבנת, משום שתשובה זו מבררת לנו כמה אורך חיינו רחוק מההכרה הטהורה שקיימת בשכלנו.

נעצור רגע ונסכם את מה שלמדנו:

1. הגורם הראשי לכך שההכרה מטושטשת הוא השייכות החזקה למצוקה בה אנו נמצאים. מצוקה זו יכולה להיות פחד, קושי פרנסה, תאוות וכו'.
2. ההכרה הברורה איתה אנחנו צריכים להסתובב היא שכל מה שה' עושה הכל לטובה.
3. גם לאחר שהכרה זו מושגת בשכלנו הקושי להופיע אותה במציאות קשה מאד משום שאנו קרוצי חומר ובעלי בחירה. אולם אם נצליח ליישם את ההכרה במציאות אזי מדרגתנו תהיה יותר גבוהה ממדרגת המלאכים

עוד 190 שנה במצרים לא יהיה את מי לגאול, עם ישראל צועד בצעדי ענק לקראת שער ה' בשערי הטומאה ואם ח"ו יגיע אליו השער ייסגר ולא יהיה אפשר לפתחו. מיד הקב"ה מחשבן מהי רמת הסבל אליה היו צריכים להגיע עם ישראל ב400 שנה. ומצמצם אותה ל 210 שנים. ההשלכות של פעולה זו הם שתיים: 1. קושי השעבוד יגדל. 2. זמן השעבוד יתקצר. והתוצאה שעם ישראל לא יגיע לשער ה' ויהיה ניתן לגאול אותו. עכשיו הכל מובן! נכון, לא נעים לראות שדוחפים תינוקות לחומה, לא נעים לראות שמשליכים כל בן ליאור, לא נעים לראות איך זקנים מקוששים קש ותבן אבל עוד יותר לא נעים לראות שנשארים במצרים בשער ה' ואי אפשר לצאת משם. ואם כן, גם מה שנראה לא נעים מתברר כמאד נעים ביחס למה שהיה צריך להיות....

16-17 – במידה זו שלא להרהר אחד מידותיו של הקב"ה הצטיינו אבותינו הקדושים. כל כך היו האבות מצוינים במידה זו עד שכשאמר משה "למה הרעתה לעם הזה" אמר לו הקב"ה "חבל על אלו שנאבדו ולא ניתן למצוא כמותם" האבות הקדושים לא הרהרו אחר מידותי!. בגמרא מבואר שעל המשפט הקשה הזה נענש משה רבנו ומבאר הרב גלינסקי שהעונש היה שלא נכנס לארץ שבמידה ואדם מודד מודדים לו וכשם שמה התבונן על העכשיו ולא התבונן מה יהיה בסוף התהליך ומשום כך אמר "למה הרעתה" כך משה יהיה שותף להכנת עם ישראל לכניסה לארץ אך את הכניסה לא יראה.

הקושי להופיע את הידיעות השכליות בחיים

את המשפט "כל מה שה' עושה הכל לטובה" הכרנו כבר מזמן היותנו ילדים קטנים. כולנו גדלנו על הנר והחמור של ר"ע. כולנו יודעים שאולי בלי השואה לא היינו עולים לארצנו. כולנו חכמים לאחר שאנו רואים שבאמת מ"הרע" יצא טוב, לומר "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", אבל מדוע לא כולנו חכמים לומר זאת גם בשעת הקושי, גם בשעת הפחד, גם בשעת המרמור? ננסה להסביר מדוע אין אנו מופיעים את הידיעות השכליות בחיים על פי הסברו של הסבא מנובהרדוק בספרו הנפלא "מדרגת האדם"

18-20 – אדם הראשון קודם חטא היה בבחינת מלאך. שכלו היה פשוט ולא מושפע כלל מהטבעים החיצוניים. אמנם היו לו רצונות ותשוקות, אך לא היה בכוחם כדי להטות את השכל ולהחשיך את ההכרה שלו מהו רע ומהו טוב. אדם הראשון הכיר את הרע ובכל זאת עשה רק את הטוב משום שההכרה השכלית היתה כל כך חזקה ומוחשית. בשלב זה לא היה שום דבר במציאות שיכול היה לגרום להכרה להישאר ברובד שכלי ולא להופיע בחיים.

כדי להמחיש את היסוד הזה ניתן לקחת דוגמא מהחיים שלנו. על השולחן מונח סטייק שכל הרואה אותו מיד בלוטות הרוק מתחילות לעבוד ביתר שאת ויתר עז. אדם ניגש לאכול את הסטייק, לפתע ניגש אליו הטבח ואומר לו: "דע לך שהסטייק מתובל ברעל ממית". האם יעלה על הדעת שהאדם יאכל את הסטייק? ודאי שלא! מדוע, משום שהחשש למות הוא כל כך חזק עד שההכרה הופכת למוחש. כך גם האדם הראשון כיון שידעת ה' היתה כל כך חזקה אצלו ההכרה היתה מוחשית ממש.

21-22 – האדם הראשון מצטווה "מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל כי ביום אכלך ממנו מות תמות".

הדבר האחרון שנשאר לנו לברר, כיצד אנו יכולים בכל זאת להופיע את ההכרה השכלית במציאות ולחיות על פיה.

23-25 – בפרשת שמות שואל משה את הקב"ה: מה אענה לבנ"י כשישאלו אותי מה שמו של הקב"ה. תשובתו של ה' "אהי-ה אשר אהי-ה". מה משמעות שם זה. רש"י מבאר אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכויות. דבריו של רש"י קשים להבנה הרי אין כאן כל שם, אלא תיאור מצב. אך הרמב"ן מבאר את דברי רש"י בצורה נפלאה: הקב"ה עונה בשביל מה הם צריכים לדעת מה השם שלי וכי אתה חושב שכדי להיות יהודי מאמין וכשר צריך לדעת את השמות של הקב"ה ולנסות להבין במהות האלקות?! לא ולא! כדי להיות יהודי כשר מאמין ושם צריך דבר אחד פשוט והוא לדעת שאני איתכם בכל מקום וכל מה שעליכם לעשות לצעוק אלי ואני כבר אענה. הרמב"ן מסיים "והיא הראיה הגדולה שיש אלוקים בישראל!" איזה דברים נפלאים!!! פשוט לצעוק אל ה', לדבר עם ה' לשוחח עם ה', בזה טמון כל הפתרון. יהודי נמצא במצוקה, מפחד, חושש, לחוץ, אומר הרמב"ן תעצור ותקרא אל ה', תדבר איתו ותראה שהוא כאן לידך.

בדרך לאלון מורה יש את הכפר חווארה, אנשים שרגילים לעבור יום יום מתרגלים אבל מי שלא רגיל לא תמיד זה נעים. נשים, גם כשהם רגילות לעבור פעמים רבות הפחד עוטף אותם. סיפרה לי אשתי שיש לה חברה שברגע שהיא נכנסת לחווארה היא מתחילה לדבר עם ה', מספרת לו על הקושי שלה ומבקשת שיושיע אותה. השיחה לא מסתיימת בשתי מילים, אלא לאורך כל הכביש, מידי פעם ממלמלת תהילים ושוב חוזרת לשוחח. בדרך זו היא מצאה דרך להתמודד עם הפחד וראו איזה פלא, האשה הזו נוסעת מבלי לתת לפחד לנהל אותה.

כך צריך להתנהל לא רק בחווארה אלא בכל מקום ובכל צרה. מותר לפחד, אבל אסור לתת לפחד לשתק אותנו והדרך היא שיח ישיר עם ריבוננו של עולם.

26-27 – ראינו נפלאה לכך שכח התפילה רב כל כך אנו מוצאים בפרשת שמות בפרוש הרמב"ן. משה רבנו לא רצה לקבל את השליחות לגאול את ישראל, אחת מטענותיו "כי כבד פה וכבד לשון אנכי". טענה זו לא הועילה למשה והקב"ה עונה לו "מי שם פה לאדם?! ... הלא אנכי ה'!". הרמב"ן תמה מדוע הקב"ה לא ריפא את משה וכך גם טענה זו היתה מופרכת ותשובתו, משום שמה לא התפלל על זה! ואם היה מתפלל באמת הגמגום היה מסתלק! פשוט נפלא!!!

פעמים רבות יש קשיים בזוגיות, קשיים בחינוך ילדים, קשיים בפרנסה, קשיים בפוריות, השתדלות צריך לעשות אבל יותר חשוב לשוחח עם ריבוננו של עולם, ולבקש שיייע בעדנו, נכון לפעמים מתפללים והמציאות לא מסתדרת כמו שאנחנו רוצים, הקב"ה לא חייב לסדר את המציאות כמו שאנו רוצים, אומנם אנחנו חושבים שאנו יודעים מה הכי טוב לנו, אך כנראה שהקב"ה יודע יותר טוב. יהיה מה שיהיה השיח מקרב ועוזר לעבור את התקופה הקשה בקלות יותר, ובמדרגה גבוהה אפילו בשמחה.

שנזכה להיות דבקים בה' ומתוך כך נתמלא בחיים כמו שנאמר "ואתם" אותם אנשים "הדבקים בה' אלוקים" תדעו שהדבקות הזו ממלא אתכם בחיים ומשום כך "חיים כולכם היום" יש אנשים שהם מתים מהלכים על שניים, אבל הדבקים הם חיים מהלכים על שתיים!

חברים יקרים!

משה רבינו מבשר לעם ישראל על בוא הגאולה אך העם לא שומע מקוצר רוח ועבודה קשה. טרדות וקשיי החיים מסיחות את דעתנו ומפילות אותנו לייאוש.

דרך ההתמודדות היא להעצים את האמונה בבורא יתברך שמו על ידי הידיעה שהקב"ה מהלך אתנו בתוך המחנה. כדי לצמצם את הפער בין הידיעה השכלית לבין הרגש השלילי עלינו לקדש את כוח הדמיון ואת עולם החויות ולנסות כמה שיותר לתת לשכל ביטויים רגשיים.

שבת שלום!!

